

9.10.2026

Avoimen tieteen ja tutkimuksen ohjausryhmälle
avointiede@tsv.fi

Asia: Avoimen tieteen ja tutkimuksen seurantamalli osa 1: Seurannan periaatteet

1 OAJ:n kommentit lukuun 1: Johdanto

OAJ kommentoi nyt toista kertaa avoimen tieteen edistämisen seurantaan valmisteltua mallia. Edellisissä kommenteissaan vuonna 2021 OAJ piti tuolloin valmisteltua seurantamallia tarpeettoman raskaana ja monimutkaisena, mistä näkökulmasta mallia ollaankin kehittämässä nyt myönteiseen suuntaan.

OAJ pitää avoimen tieteen seurannan tavoitteita lähtökohtaisesti kannatettavina. Seurannan ensisijaisena tarkoituksena tulee olla avoimen tieteen kehittäminen ja avoimuuden edellytysten vahvistaminen eikä yksittäisten työyhteisöjen tai varsinkaan yksilöiden toiminnan arviointi. Tästä syystä on kannatettavaa, ettei kerättyjä vastauksia julkaista avoimuuden edistämisen ”ranking-listoina”.

OAJ korostaa, että avoimen tieteen toteuttamisen edellytykset vaihtelevat merkittävästi tieteenaloittain, tehtävittäin ja toimintaympäristöittäin. Seurannan tulee tunnistaa tämä moninaisuus sekä tarkastella avoimuuden toteutumisen ohella myös sitä tukevia rakenteita, resursseja ja palveluita.

Seurannan hyväksyttävyyys ja omaksuttavuus organisaatioissa edellyttävät läpinäkyvyyttä, luottamusta ja henkilöstön osallistumismahdollisuuksia. **OAJ korostaa, että seurannan tulee tukea avoimen tieteen toimintakulttuurin kehittämistä ilman tarpeetonta hallinnollisen työn lisääntymistä.**

2 OAJ:n kommentit lukuun 1.2: Seurannan tavoitteet

OAJ pitää perusteltuna, että avoimen tieteen seurannan tavoitteena on tukea avoimen tieteen ja tutkimuksen avoimuuden kehittämistä sekä tuottaa tietoa päätöksenteon ja toiminnan kehittämisen tueksi. Seurannan tavoitteiden osalta on kuitenkin tärkeää korostaa, että seurannan ensisijaisena tarkoituksena tulee olla kehittäminen, oppiminen ja hyvien käytäntöjen tunnistaminen.

Henkilöstön näkökulmasta on olennaista, että seuranta ei muodostu välineeksi yksittäisten työntekijöiden, tutkimusryhmien tai muiden työyhteisöjen keskinäiseen vertailuun taikka suoriutumisen arviointiin. Mikäli seurannan tavoitteet kytkeytyvät liian vahvasti tuloksellisuuden mittaamiseen, voi seuranta alkaa ohjata toimintaa kohti helposti mitattavia toimenpiteitä avoimuuden todellisen vaikuttavuuden kustannuksella. Organisaatiotason mittaaminen voi myös helposti valua sisäiseen tulosohtaukseen. Tätä sisäisen vertailun riskiä ei käsitellä luonnoksessa. **Tästä syystä OAJ esittää tavoitteisiin selkeästi kirjattavaksi, että seurannan tuloksia ei ole**

9.10.2026

tarkoitettu yksittäisten työntekijöiden, tutkimusryhmien tai yksiköiden suoritusarviointiin.

OAJ korostaa myös, että seurannan tavoitteissa tulisi tunnistaa avoimen tieteen toteuttamisen erilaiset lähtökohdat eri tieteenaloilla, organisaatioissa ja tehtävissä. Avoimuuden edistäminen ei ole kaikilla aloilla mahdollista tai tarkoituksenmukaista samalla tavalla esimerkiksi tietosuojaan, tutkimusaineistojen luonteeseen, sopimusvelvoitteisiin tai tutkimuseettisiin syihin liittyvien rajoitusten vuoksi. Seurannan tavoitteiden tulee siten tukea monimuotoisia tapoja toteuttaa avoimuutta eikä luoda painetta yhdenmukaisiin toimintamalleihin.

Lisäksi OAJ pitää tärkeänä, että seurannan tavoitteissa huomioidaan avoimen tieteen edellyttämät resurssit. Seurannan tulisi auttaa tunnistamaan, millaista osaamista, tukea, infrastruktuureja ja työaikaresursseja avoimuuden toteuttaminen edellyttää. Pelkkä avoimuuden toteutumisen mittaaminen ilman mahdollisuutta arvioida käytettävissä olevia resursseja voi johtaa puutteellisiin johtopäätöksiin avoimen tieteen tilasta ja kehittämistarpeista. Seurannan tavoitteissa olisi myös syytä korostaa luottamuksen merkitystä. Henkilöstön sitoutumista avoimen tieteen tavoitteisiin tukee parhaiten seuranta, jonka tarkoitus on läpinäkyvä, oikeudenmukainen ja mahdollisimman kehittämisorientoitunut. Tällöin seuranta voi toimia aidosti avoimen tieteen toimintakulttuuria vahvistavana välineenä.

Lisäksi OAJ ehdottaa, että seurannan periaatteisiin lisätään tavoite, jonka mukaan seurannan aiheuttama hallinnollinen kuormitus minimoidaan eikä seuranta saa merkittävästi lisätä tutkimuksen tai opetuksen ulkopuolista raportointityötä.

3 OAJ:n kommentit lukuun 1.3: Seurannan kohderyhmät

OAJ pitää perusteltuna, että avoimen tieteen seuranta palvelee useita kohderyhmiä, kuten korkeakouluja, tutkimusorganisaatioita, päätöksentekijöitä ja muita avoimen tieteen kehittämiseen osallistuvia toimijoita. Kohderyhmiä määriteltäessä on kuitenkin tärkeää varmistaa, että seurannan kohde säilyy ensisijaisesti organisaatioiden toimintatavoissa, rakenteissa ja toimintaympäristöissä eikä yksittäisissä työntekijöissä. Seurannan tarkoituksena ei tule olla yksittäisten työntekijöiden, tutkimusryhmien tai muiden henkilöstöryhmien toiminnan arviointi tai vertailu.

Henkilöstön näkökulmasta on tärkeää, että seurannan avulla arvioidaan erityisesti sitä, miten organisaatiot mahdollistavat avoimen tieteen toteuttamisen. OAJ katsoo, että seurantaa tulee kohdistaa erityisesti ohjeistuksiin, koulutukseen, tukipalveluihin, teknisiin ratkaisuihin ja resurssien saatavuuteen. Avoimen tieteen toteutuminen on pitkälti riippuvainen näistä rakenteellisista tekijöistä, eikä onnistumista voida tarkastella yksinomaan henkilöstön toiminnan kautta.

OAJ korostaa, että henkilöstö muodostaa monimuotoisen joukon, jonka työtehtävät ja mahdollisuudet edistää avointa tiedettä vaihtelevat merkittävästi. Seurannan kohderyhmiä määriteltäessä on tärkeää tunnistaa tutkimus-, opetus-, asiantuntija- ja tukipalvelutehtävien erilaiset roolit avoimen tieteen kokonaisuudessa. Seurannan ei tule

9.10.2026

luoda oletusta siitä, että kaikki henkilöstöryhmät osallistuvat avoimen tieteen käytäntöihin samalla tavalla tai samoilla edellytyksillä.

Lisäksi OAJ pitää tärkeänä, että henkilöstö nähdään myös seurannan kehittämisen sidosryhmänä eikä ainoastaan seurannan kohteena. Henkilöstön osallistuminen seurannan suunnitteluun, arviointiin ja jatkokehittämiseen vahvistaa seurannan hyväksyttävyyttä ja auttaa tunnistamaan käytännön työssä esiin tulevia haasteita sekä kehittämistarpeita.

OAJ katsoo, että seurannan kohderyhmien määrittelyssä tulisi korostaa avoimen tieteen yhteisöllistä luonnetta. Avoimuutta edistetään yhteistyössä organisaatioiden, henkilöstön ja muiden sidosryhmien kesken, minkä vuoksi myös seurannan tulisi tukea yhteistä kehittämistä pikemminkin kuin toimijoiden keskinäistä vertailua. Tämä vahvistaa luottamusta ja tukee avoimen tieteen tavoitteiden kestäväää toteutumista.

4 OAJ:n kommentit lukuun 1.4: Seurannan rakenne

OAJ pitää tärkeänä, että seurannan rakenne muodostaa johdonmukaisen ja ymmärrettävän kokonaisuuden, jonka avulla voidaan arvioida avoimen tieteen kehitystä pitkällä aikavälillä. Seurannan tulee tuottaa aidosti hyödyllistä tietoa toiminnan kehittämisen tueksi eikä keskittyä ainoastaan yksittäisten mittareiden tuottamiseen.

Seurantarakennetta kehitettäessä on nähdäksemme tärkeää varmistaa, että seuranta kuvaa avoimen tieteen toimintaa mahdollisimman monipuolisesti. Liiallinen painottuminen helposti mitattaviin ilmiöihin voi johtaa siihen, että avoimuuden laadulliset ulottuvuudet, kuten yhteistyö tai toimintakulttuurin muutokset, jäävät vähemmälle huomiolle.

Luonnoksessa todetaan, että tutkimuksen avoimuuden vaikuttavuutta seurataan osana laadullista itsearviointia. **OAJ:n näkökulmasta olisi tärkeää arvioida myös esimerkiksi avoimuuden kustannuksia, työajan käyttöä, tarvittavaa osaamista ja tukipalveluja sekä avoimuuden vaikutuksia tutkimuksen laatuun.** Muuten vaarana on, että seuranta keskittyy avoimuuden määrään eikä sen todellisiin vaikutuksiin. Arvioimme myös, että vuosittain toteutettava itsearviointi saattaa olla osalle organisaatioista turhan raskas. Seurantamallia kehitettäessä tulisi noudattaa periaatetta, jonka mukaan seuranta perustuu ensisijaisesti olemassa oleviin tietolähteisiin, jolloin se aiheuttaa mahdollisimman vähän uutta hallinnollista työtä.

Lisäksi OAJ korostaa, että seurannan rakenteessa tulee ottaa huomioon tieteenalojen, tutkimuskohteiden ja organisaatioiden erilaiset toimintaympäristöt. Kaikkia avoimen tieteen osa-alueita ei voida arvioida yhdenmukaisilla mittareilla ilman riskiä siitä, että tulokset antavat yksinkertaistetun tai osin harhaanjohtavan kuvan avoimuuden toteutumisesta. Seurantamallin tulee mahdollistaa tarkoituksenmukainen joustavuus samalla, kun se säilyttää riittävän vertailtavuuden valtakunnallisella tasolla.

9.10.2026

5 OAJ:n kommentit seurantamallin osaan 1 Seurannan periaatteet yleisesti

OAJ pitää yleisesti tärkeänä, että avoimen tieteen seuranta perustuu selkeisiin, läpinäkyviin ja yhteisesti hyväksyttyihin periaatteisiin. Seurannan tulee ensisijaisesti tukea avoimen tieteen kehittämistä, hyvien käytäntöjen tunnistamista ja avoimuuden edellytysten vahvistamista. Henkilöstön näkökulmasta on tärkeää, että seuranta koetaan avoimen tieteen tavoitteita tukevaksi eikä valvontaa tai kontrollia lisääväksi mekanismiksi.

Seurannan hyväksyttävyyttä edellyttää, että sen tavoitteet, käyttötarkoitukset ja hyödyntämistavat ovat selkeitä ja avoimesti viestittyjä. Tästä syystä seurannan periaatteissa tulisi nykyistä vahvemmin tunnistaa tutkimus-, opetus- ja asiantuntijatyön moninaisuus. Avoimen tieteen toteuttamisen mahdollisuudet vaihtelevat merkittävästi muun muassa tieteenalan, tutkimusaineistojen luonteen, tietosuojaan liittyvien velvoitteiden, sopimusoikeudellisten rajoitteiden sekä työtehtävien mukaan. Siten myös seurannan tulee mahdollistaa erilaiset ja tarkoituksenmukaiset tavat toteuttaa avoimuutta ilman, että yksittäisiä toimintamalleja nostetaan yleispäteviksi tavoitteiksi.

OAJ pitää tärkeänä myös suhteellisuuden periaatetta. **Seurannan tiedonkeruun ja raportoinnin tulee olla mahdollisimman kevyttä ja perustua ensisijaisesti jo olemassa oleviin tietoihin. Seuranta ei saa lisätä kohtuuttomasti henkilöstön hallinnollista työmäärää** eikä siirtää aikaa tutkimuksesta, opetuksesta tai muusta asiantuntijatyöstä raportointiin. **Seurantamallia kehitettäessä tulee arvioida systemaattisesti myös sen henkilöstövaikutuksia.**

Lisäksi OAJ katsoo, että seurannassa tulisi tarkastella avoimen tieteen toteutumisen lisäksi sen edellytyksiä. Avoimuuden onnistunut toteuttaminen vaatii riittäviä resursseja, osaamisen kehittämistä, toimivia tukipalveluja sekä tarkoituksenmukaisia teknisiä ratkaisuja. Seuranta antaa realistisen kuvan avoimen tieteen tilasta vain silloin, kun myös nämä rakenteelliset tekijät otetaan huomioon. OAJ pitää hyvänä periaatetta, jonka mukaan seurantaa kehitetään yhteistyössä eri toimijaryhmien kanssa. Henkilöstön osallistuminen seurantamallin suunnitteluun, arviointiin ja jatkokehittämiseen on tärkeää sekä seurannan laadun että sen hyväksyttävyyden näkökulmasta. Tämä tukee avoimen tieteen toimintakulttuurin vahvistumista ja lisää luottamusta seurantajärjestelmää kohtaan.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Nina Lahtinen
Koulutuspolitiikan johtaja

Martta October
juristi